

VYDRŽENÍ MAJETKU STÁTEM –INSTITUT VYDRŽENÍ V ŘÍMSKÉM PRÁVU A JEHO ÚPRAVA DE LEGE

IVANA STARÁ

Masaryk University, Faculty of Law, the Czech Republic

Abstrakt:

Příspěvek se věnuje otázce nabývání majetku státem je zaměřen a institut vydržení.Cílem příspěvku je přiblížit vznik a vývoj institutu vydržení v římském právu.V příspěvku jsou i uvedeny podmínky nutné pro nabytí držby v Římě.V protikladu k institutu vydržení stojí úprava de lege ferenda,která si dává za cíl ukázat čtenáři směry,kterými by se měl institut vydržení ubírat v nové právní úpravě.

Klíčová slova:

Vydržení,držba,majetek státu,občanský zákoník,římské právo.

Abstract:

The contribution deals with the issue of property acquisition by the state and focuses on the institute of prescription.The goal of the contribution is to describe the origin and development of the institute of prescription in Roman law.The contribution also lists the requisites necessary of prescription acquisition in Rome.In contrast to the institute of prescription in Roman law,there is the de lege ferenda regulation trying to show the reader directions that the institute of prescription should in the new legislation.

Key words:

Prescription,possession,state property,Civil Code,Roman law.

Stát k zajištění svých funkcí,veřejně prospěšných činností a nebo jen pro účely podnikání potřebuje majetek.Stát musí svůj majetek neustále obnovovat,neboť o něj také neustále přichází v důsledku fyzického opotřebení,technického zastarání a spotřebováváním surovin.

Většinu majetku získávají organizační složky státu jako nové věci od právnických nebo fyzických osob,ale existují i případy,kdy stát získá věci,které již byly předchozími majiteli používány.Jedná se tedy o případy ,kdy dochází ke změně vlastnického práva ve prospěch státu.Nabývání majetku může mít z právního hlediska dvojí povahu.Může jít o nabytí jednou organizační složkou a nebo státní organizací od jiné organizační složky nebo státní organizace.V takovém případě se nejedná o nabytí majetku státem ve vlastním slova smyslu.Jde o přesun majetku , který již je majetkem státu , mezi organizačními složkami nebo státními organizacemi.Stát majetek nenabývá.O nabytí majetku jde jen ve vztahu ke konkrétní organizační složce nebo státní organizaci.V podstatě dochází ke změně organizační složky nebo státní organizace , která je příslušná s majetkem státu hospodařit.¹ Podle dostupné literatury zaměřené na státní majetek , je stát povinen klást důraz na hospodárnost a efektivnost při vyhledávání možností vedoucích k získání majetku ve prospěch státu.

¹ Plíva,S.:Hospodaření s majetkem státu.1.vydání.Praha:C.H.BECK,2001,str.69

Stát může majetek získávat na základě několika skutečností. Nejčastěji stát nabývá majetek smlouvou, která zakládá závazkový vztah v rámci občanského nebo obchodního zákoníku. Organizační složky státu ovšem mohou získat i na základě zákona. v zákoně jsou často upraveny podmínky a situace, kdy stát může majetek nabýt.

Institut vydržení je upraven § 134 občanského zákoníku. podmínky pro nabytí majetku jsou shodné, jak pro stát, tak pro jiné osoby. Stát je však „zvýhodněn“ takříkajíc z druhé strany. Nemůže totiž pozbyt vydržením jiné osoby svůj výlučný (obligatorní) majetek (viz. § 134 odst. 2. Obč. zák. ve spojení s § 125 Obč. zák.). stát nabude vydržením majetek resp. vlastnické právo k věci tehdy, jestliže u konkrétní organizační složky nebo státní organizace jsou splněny následující podmínky: má cizí věc v držbě (nakládá s ní jako se svou čili jako s majetkem státu), jde o držbu oprávněnou (daná složka nebo organizace se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, ví, že patří státu) a držba trvá nepřetržitě stanovenou dobu (u movité věci činí tato doba tři roky a u věci nemovité deset let; do této doby se započítává i doba, po kterou měl věc v oprávněné držbě právní předchůdce, jímž je třeba rozumět státní organizaci, dnes už též organizační složku státu, ale popř. také jinou právnickou či fyzickou osobu). Pro tzv. originární způsob nabytí vlastnictví vydržením je charakteristické, že k němu dochází již uplynutím vydržecí doby, a není proto třeba činit žádný právní úkon. Důsledkem toho je i skutečnost, že rozhodnutí soudu v případném určovacím sporu má nutně deklaratorní povahu.² Výše jsem zmínila současnou právní úpravu, ta však nebude předmětem mého příspěvku, protože se chci zaměřit na institut vydržení v římském právu a ukázat směr institutu vydržení, který mu předepisuje návrh nového občanského zákoníku.

Jestliže chceme lépe pochopit pojem vydržení, musíme se vrátit časem až do dob římského práva, kde institut vydržení má své kořeny. První zmínky nalézáme již v zákoně 12 desek, kde pro vydržení bylo nutno splnit dvě náležitosti – držbu (possessio) a vydržecí dobu (tempus). Tempus nebyl jednotný, vydržení pozemků bylo uskutečněno za dva roky držby, u ostatních věcí byla vydržecí doba o rok kratší. Podle zákona 12 desek bylo možno vydržet pouze věci res habilis. Nebylo tedy možno vydržet věci kradené a věci peregrinů.³ Tyto krátké vydržecí lhůty byly výhodné zejména pro patricie.⁴ Římské právo stejně jako právo dnešní hledělo na vydržení (usucapio) jako na originární způsob nabytí vlastnického práva a vycházelo z představy, že určitou dobu trvající faktický stav je třeba posuzovat jako stav právní.

S vývojem společnosti dochází k rozšiřování náležitostí nutných k vydržení a tak civilní právo položilo pět základních kamenů důležitých pro vydržení: *res habilis, titulus, fides, possessio et tempus*. Res habilis zahrnovalo věci způsobilé být předmětem vlastnického práva. Právo vylučovalo věci extrakomercionální, věci státní pokladny a věci kradené. Věci kradené byly vyloučeny z toho důvodu, že zloděj nemohl nikdy vydržet kradenou věc, neboť nesplňoval podmínku držení v dobré víře. Titulus označoval skutečnost, proč držitel danou věc drží. Důvod držby musel být řádný a spravedlivý. Titul byl tedy právním jednáním, které vedlo k nabytí

² Havlan, P.: Majetek státu v platné právní úpravě. 1. vydání. Praha: LINDE Praha a.s., 2003, str. 134

³ Jako peregrini bývali označováni cizinci. Byli to svobodní lidé žijící na území Říma, kteří neměli římské občanství ani nepodléhali latinskému právu. Právní problémy spojené s jejich pobytem na římském území nebo jejich konflikt s Římanem řešil úředník zvaný praetor peregrinus.

⁴ Plnoprávní občané Říma, kteří byli potomky původních obyvatel a v Římě tvořili urozenou vrstvu.

vlastnického práva. Přesvědčení držitele, že držením věci nepůsobí nikomu újmu nazývalo římské právo bona fides. Bona fides byla subjektivním stavem držitele. Dobrá víra byla římskými právníky považována za jeden z důležitých znaků vydržení, a proto často byla řešena otázka, v jakém poměru je bona fides k ostatním podmínkám vydržení. Často tedy byla pokládána otázka, zda dobrá víra může nahradit titul. Tato otázka rozdělila římské právníky na dvě skupiny, nakonec byla vyřešena požadavkem, aby skutečně existoval vydržecí titul.⁵ Possessio neboli držba byla základní a nejdůležitější podmínkou vedoucí k vydržení a byla požadována držba bezvadná. Držba byla chápána jako všeobecné panství nad věcí (corporalis possessio) a úmysl mít věc pro sebe (animus possidendi). Římané za základ vydržení nepovažovali detenci⁶, neboť jí chybí jeden z podstatných znaků. Římané rozlišovali držbu kvalifikovanou⁷ a držbu civilní. Držba civilní nebyla pouze skutečnost, ale i oprávnění. Římscí právníci dělili držbu jako na institut vedoucí k vydržení (possessio ad usucapionem) a držbu ostatní nazývanou possessio ad reliquas causas. Při ztrátě držby docházelo k přerušení držby, a proto bylo nutno držbu opět nabýt. Nové nabytí držby znamenalo pro držícího novou držbu a běh nové vydržecí doby. S vývojem společnosti dospívají právníci k názoru, že na dědické řízení nelze hledět jako na ztrátu držby, a proto vydržení volně přechází na dědice. Vydržecí doba nesměla být přerušena a byla stanovena u movitostí na jeden rok, u nemovitostí dva roky. Výjimku tvořila pozůstalost obsahující i nemovitost, protože zde vydržecí doba činila pouze rok. Konec vydržecí doby byl stanoven na počátek posledního vydržecího dne. Všechny výše uvedené znaky platily pro civilní držbu, která zakládala kviritskému vlastnictví.

Jak jsem již zmínila institut vydržení je upraven občanským zákoníkem, ne vždy tomu však tak bylo. Občanský zákoník z 26.2.1964, číslo 40/1964 Sb. neupravoval institut držby a z toho důvodu neznal ani pojem vydržení, které je založeno právě na oprávněné držbě. Takový stav vydržel v našem právním řádu až do roku 1982, kdy byl institut vydržení opět navrácen do občanského zákoníku. Současný občanský zákoník upravuje institut vydržení v § 134, ale jeho úprava je značně zesílěna, a proto se návrh nového občanského zákoníku snaží o jeho rozšíření.

Nový občanský zákoník značně rozšiřuje katalog věcných práv a upravuje jejich systematiku. Nová právní úprava reaguje často na postřehy, které během let přinesla právní praxe. Nový občanský zákoník je založen na poctivé držbě, která vede k vydržení. Pro první jmenovaný způsob zůstanou zachovány zákonné lhůty, které spočívají v dodržení tříleté lhůty pro věci movité a pro věci nemovité činí lhůta deset let. Na újmu oprávněné držby nebude případný omluvitelný skutkový omyl držitele.

Podle nového občanského zákoníku lze vydržet i vlastnické právo k věcem zapsaným do veřejného seznamu, navrhuje se vydržeteli založit právo, které mu umožní domoci se úpravy zápisů v příslušných veřejných seznamech. Tyto seznamy mají odpovídat stavu, který vznikl před vydržením. Nový zákoník uvádí i skutečnosti, na základě kterých je vydržení absolutně vyloučeno. Tyto skutečnosti se váží jednak k osobám. Vyloučeno je vydržení vlastnického

⁵ Více: Vážný, J.: Vlastnictví a práva věcná: soustava práva římského. Díl II. Brno: Československý akademický spolek Právnický, 1937

⁶ Detenci se označovala faktická moc nad věcí, ale bez úmyslu mít věc pouze pro sebe (chybí znak animus possidendi)

⁷ Držba opřena o právní důvod

práva mezi manželi , nebo osobami žijícími ve společné domácnosti.⁸ Druhou skupinu tvoří případy vztahující se k předmětu vydržení.

Do nové právní úpravy se vloudil i institut mimořádného vydržení, protože v praxi jsou časté případy , kdy konkrétní osoba má věc u sebe , ale není schopna říci od koho věc nabyla a nebo může nastat situace , kdy osoba získá do své moci věc s úmyslem nabýt vlastnické právo , ale převodcem byl neoprávněný držitel. Z toho důvodu je tedy nutno navrátit výše jmenovaný institut , který poskytne ochranu faktickým stavům , jejichž základ je sporný nebo pochybný , ale tvrzené nebo domnělé vlastnictví trvá již dlouhou dobu. Institut mimořádného vydržení nesmí dát šanci zjevné lži a podvodu , a proto je vyloučeno v případech , kdy ten , kdo je popírá , dokáže osobě, která se dovolává mimořádného vydržení , její nepoctivý úmysl.

Návrh nového občanského zákoníku doznal značných změn i v institutu držby. Tuto problematiku zmíním také , protože s vydržením úzce souvisí.

Jak jsem již naznačila držba je upravena občanským zákoníkem, ale ne vždy tomu tak bylo. Od roku 1811 byla držba součástí rakouského zákoníku. V Československu platila rakouská úprava až do roku 1950. současný občanský zákoník ve své původní úpravě tento institut neupravoval vůbec. světlo světa spatřila až zákonem číslo 131/1982 Sb. Později institut přebrala i novela zákona číslo 509/1991 Sb., kde je držba upravena dodnes.

Nový občanský zákoník má snahu držbu opět navrátit do popředí zájmu. V návrhu je patrná snaha o rozlišování držby oprávněné a neoprávněné a počítá se i s rozlišením držby na poctivou a nepoctivou. Dochází zde k posunu , protože v současném občanském zákoníku je kritériem oprávněné držby dobrá víra držitele , ale návrh spojuje toto kritérium s poctivou držbou. Poctivým držitelem se může stát i ten , kdo vydrží bez platného právního důvodu. Oprávněným držitelem je pouze ten , který drží na základě právního důvodu a nebo ten , kdo se ujme držby mocí , ale neruší tím cizí držbu a ani jiné právo. Po vzoru zahraničních úprav je řešena i otázka okamžiku ztráty držby. Podobně jsou upravovány i otázky ochrany držby , jejího uchování a zániku.

Závěrem lze říci, že návrh nového občanského zákoníku reaguje na postřehy , které přinesla právní praxe a do popředí zájmu staví člověka , ale zůstává zde otázka , jestli odborná i laická veřejnost bude ochotna přijmout změny uvedené v návrhu nového zákona. Tuto otázku nejspíš objasní až rok 2012 , kdy se navrhuje účinnost nového občanského zákoníku.

Troufám si říci , že římské právo ovlivnilo právní řády Evropy a výjimku nebude tvořit ani Česká republika , protože právě římské právo se stalo inspirací pro návrh nového občanského zákoníku.

⁸ Více: § 981 návrhu nového občanského zákoníku

⁸ Více: § 980 návrhu nového občanského zákoníku

Literatura:

- Bartošek, M.: Encyklopedie římského práva, Praha: Panorama, 1981, 507 stran, ISBN 80-200-0242-X
- Bartošek, M.: Dějiny římského práva, Praha: Academia, 1995, 280 stran, ISBN 80-200-0545-5
- Bohuslav, P.: Vydržení v českém právu, Praha: C: H: BECK, 215 stran, ISBN 80-7179-386-8
- Borovský, J., Holub, M.: Občanský zákoník, Praha: LINDE a.s., 612 stran
- Eliáš, K., Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, Praha: LINDE a.s., 302 stran, ISBN 80-7201-303-0
- Havlan, P.: Vlastnictví státu, Brno: Masarykova univerzita, 230 stran, ISBN 80-210-2351-1
- Havlan, P.: Majetek státu, Praha: LINDE .a.s., 442 stran, ISBN 80-7201-386-6
- Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, Praha: C: H: BECK, 1995
- Plíva, S.: Hospodaření s majetkem státu, Praha: C: H: BECK, 286 stran, ISBN 80-7179-556-9
- Vážný, J.: Vlastnictví a práva věcná: soustava práva římského, Brno: Československý akademický spolek právníků, 1937, 140 stran

Elektronický zdroj:

- Eliáš, K., Zuklínová, M.: Návrh nového občanského zákoníku [citováno 15.5.2009]. dostupný z www.juristic.cz

Použité právní předpisy

- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších

Recenzent:

Renata Veselá

Contact – email:

ivanastara@post.cz